

NĚKOLIK POZNÁMEK K NÁLEZU KERAMICKÉ MISKY S VNITŘNÍ RELIÉFNÍ VÝZDOBOU ZE SBÍRKY REGIONÁLNÍHO MUZEA K. A. POLÁNKA V ŽATCI

Martin Trefný – Petra Belaňová

ÚVOD

Ve sbírce Regionálního muzea K. A. Polánka v Žatci je deponována miskovitá nádoba s vnitřní reliéfní výzdobou, která má údajně pocházet z okolí významné polykulturní výšinné polohy Rubín v severozápadních Čechách.¹ Poněvadž je z této lokality i z jejího okolí známo v rámci různých period jejího pravěkého i raně středověkého osídlení vícero nálezů cizí provenience (srov. Sakař 1956; Sakař 1966; Bubeník 1981; Bubeník 1997; Droberjar 2002; Bubeník 2006; Profantová – Stolz 2006; Bouzek 2007, 37; Trefný 2007; Trefný, *v tisku*; Sankot 2009) dokládajících její nezanedbatelný význam v síti interregionálních dálkových kontaktních tras, byla rovněž v případě této misky původně zvažována varianta, že se jedná o keramický import. Poněvadž miska se svým charakterem vzdáleně blíží některým typům helénistické či římské keramiky, byl zvažován její původ v oblasti antického Středomoří. Problematice tohoto nálezu dosud nebyla věnována detailnější pozornost. Účelem předkládaného příspěvku je tedy posouzení tohoto artefaktu, a to zejména z pohledu potenciálního importu antické provenience na významné severozápadočeské výšinné polykulturní lokalitě.

Popis nálezu

Miskovitá nádoba (*obr. 1*) polokulovitě profilace na nízké nožce (podstavě). Nádobka je dochována v téměř neporušeném stavu, na několika místech je pouze nevýrazně oláman okraj. Její vnější strana je zcela nezdobena, na některých místech jsou patrné tmavé plochy (zbytky původní povrchové úpravy?). Totéž je patrné na vnější straně dna. Na vnitřní straně se nachází plasticky vymezený kruhový nezdobený medailon. Ostatní části vnitřní strany jsou vyplněny reliéfními florálními motivy. Okraj je lemován půlobloučky sesazenými do tvaru okvětních plátek, mezi nimiž se nacházejí drobné rozetky. Nádoba byla vyrobena patrně ve formě a byla dotočena na hrncířském kruhu. Hlína je oranžovookrová, velmi jemně plavená. Rozměry: ø okraje 10,4 cm; ø medailonu 4,1 cm; ø dna 5,1 cm. Uloženo: M Žatec, inv. č. H 98 (PD 147).

VNITŘNÍ VÝZDOBA A POTENCIÁLNÍ SOUVISLOST S PŘEDLOHAMÍ HELÉNISTICKÉHO ČI ŘÍMSKÉHO OBDOBÍ

Pokoušíme-li se na základě tvaru a zejména florální výzdoby přiřadit nádobu ke konkrétnímu typu antické keramické produkce, dojdeme k závěru, že se v těchto kritériích v úplnosti neshoduje s žádným ze základních keramických typů. Jakýsi náznak určité příbuznosti je možno pozorovat v případě dílčích výzdobných elementů a prvků vyskytujících se na helénistické nebo římské reliéfní keramice. Jde zejména o drobné rozetky, objevující se mezi plastickými obloučky (okvětními plátky) podél okraje nádoby, které nalézají rámcové analogie jak na keramice helénistické (srov. Puppo 1995, tav. LXVII:X6, X8; XLVII:Ta32; XLI:T30; XXX:A2; XVIII:Q5; Hausmann 1959, Taf. 64; Courby 1922, pl. XI:b), tak na keramice římské (Anselmino et al. 1981, tav. LIXa; Hayes 1997, Pl. 16). V případě některých typů římské keramiky je však nutno zdůraznit, že relativní shoda se týká pouze formy rozetky. Nejedná se však o reliéfní provedení, nýbrž o výzdobu tvořenou kolký. Na příkladech římské i helénistické reliéfní keramiky lze rovněž demonstrovat občasnou rámcovou shodu zobrazení drobných kvítků (Anselmino et al. 1981, tav. LXXI:7;

¹ Za informace o nálezu autoři děkují J. Bubeníkovi a P. Holodňákovi.

Obr. 1. Miska s vnitřní reliéfní florální výzdobou ze žateckého muzea

Anselmino et al. 1981, tav. CXLIV:1-4), liší se tyto typy výrazně od pojednávaného exempláře zejména plošným rozsahem výzdoby, která u nádoby ze žateckého muzea souvisle pokrývá celý vnitřek kromě medailonu.

Kromě neobvykle umístěné výzdoby je možno jmenovat další problematické prvky. Těmi jsou zejména některé atypické florální motivy, které se v helénistické či římské keramické produkci neobjevují. Jde zejména o listy připomínající listy javoru, stejně jako další prvky. Některé skupiny reliéfních zobrazení jsou zde provedeny ve „tříčtvrtečním pohledu“. Tento jev není pro keramiku uvedených období typický, přičemž u těchto typů převažují zobrazení z profilu. V neposlední řadě je nutno zmínit problematickou celkovou kompozici reliéfní výzdoby misky. Zatímco uspořádání výzdobných motivů helénistické či římské reliéfní keramiky vykazuje určitý specifický systém, přičemž celek nepostrádá i přes velký počet dílčích výzdobných prvků jakési logické schéma, výzdoba pojednávané nádoby působí v tomto ohledu značně chaoticky a jeví se být s těmito schématy ve značném nesouladu.

Na základě celkového posouzení je velmi problematické spatřovat v této nádobě produkt antického hrnčářství, resp. keramický import z oblasti Středomoří. Ačkoliv variantu potenciální souvislosti s antickou keramickou produkcí nelze zcela jednoznačně vyloučit, jeví se spíše jako nepravděpodobná. Lze ji spatřovat spíše např. v hypotetické inspiraci výrobce nádobky některými typy řecké či římské keramiky, apod. Původ nádoby je však zřejmě nutné hledat v jiné oblasti a patrně v mladším časovém horizontu. V tomto smyslu lze jako rámcovou analogii z oblasti novověké keramické produkce uvést např. teralitový talíř (obr. 2) vyrobený v Podmoklech u Děčína v letech 1830–40 (produkce dílen Wilhelm Schiller a Friedrich Gerbing). Přestože se z typologického hlediska jedná o nádobu odlišné profilace, určitou shodu

Rotroff 1982, pl. 13:73) nebo kopinatých pilovitých listů (*Anselmino et al. 1981, tav. CXLIII:1-2; CXXXV: 1a; CXIV:12-32; LXVII:17*). V případě římských analogií jde však opět o zobrazení vytvořené výhradně pomocí kolků a nikoliv o zobrazení reliéfní. Vzdáleně příbuzné schéma kombinace plastických obloučků a rozetek pozorujeme v horizontálním pásu umístěném pod okrajem jedné helénistické reliéfní misky nalezené na aténské agoře (*Rotroff 1982, pl. 4:20*). Obloučky jsou však v tomto případě méně výrazné a rozetky jsou umístěny pod nimi, nikoliv mezi nimi.

Kromě výše popsaných prvků, vykazujících určitý stupeň shody s dílčími výzdobnými elementy uvedených typů keramiky, se však u nádoby ze žateckého muzea setkáváme s celou řadou charakteristik, které jsou helénistické nebo římské reliéfní keramiky cizí. Výzdoba těchto typů se většinou nachází na vnější straně nádob. V souladu s tím je koncipována rovněž jejich profilace, tak aby byla výzdoba vnějších stěn bez problémů viditelná. Profilace našeho exempláře naproti tomu omezuje smysluplné umístění reliéfní výzdoby pouze na vnitřní stranu, což je prvek pro římskou a helénistickou reliéfní keramiku netypický. Ačkoliv se lze setkat s případy, kdy je výzdoba v podobě izolovaných reliéfních motivů umístěna na vnitřní stranu nádoby (srov. *An-*

s naším exemplářem lze spatřovat zejména v charakteru florální výzdoby koncipované do kruhu, stejně jako v detailním provedení některých prvků či určité „neuspořádanosti“ celku (srov. *Konečný 2003, 55; Kybalová 1989, 171, obr. 153*). Uvedená analogie tedy naznačuje pravděpodobnou souvislost pojednávaného exempláře spíše s moderní hrnčářskou produkcí než s keramikou antického období.

ZÁVĚR

Importy řecké, etruské či římské proveniencie jsou významným dokladem interregionálních dálkových kontaktů území širší střední Evropy zejména s oblastí vyspělého jihu během doby železné a doby římské. Významnou skupinu těchto nálezů na českém území reprezentuje také keramika řeckého či římského původu (srov. *Bouzek – Koutecký 1975; Bouzek – Smrž 1994; Sankot 2006; Trefný 2008; Trefný – Polišenský 2008; Sakař 1956; týž 1980; týž 1985; Droberjar 2002, 124–127*), či s řeckou keramikou související lokální imitace některých specifických typů (*Bouzek – Baštová – Bašta 1989; Megaw – Megaw 2007; Chytráček 2008*). Poněvadž exogenní artefakty v širším střeoevropském prostředí představují důležitý pramen pro poznání vzájemných vazeb často navzájem vzdálených regionů, je kritické hodnocení pramenné základny stěžejním předpokladem možnosti plnohodnotného studia dané problematiky. Je logické, že při pokusu o identifikaci původu nestandardního artefaktu se kromě pozitivního zjištění setkáme rovněž s případem opačným, kdy uvažovaná cizí proveniencie artefaktu nemůže být potvrzena. Rovněž tato „negativní zjištění“ však mají v procesu hodnocení pramenné základny své místo.

Obr. 2. Talíř vtláčený do hloubené formy vyrobený podmokelskou firmou Schiller & Gerbing (podle: *Konečný 2003*)

LITERATURA

- Anselmino, L. – Carandini, A. – Pavolini, C. – Saguí, L. – Tortorella, S. – Tortorici, E. 1981: Atlante delle forme ceramiche I, Ceramica fine romana nel bacino mediterraneo (Medio e tardo impero). Enciclopedia de ll arte antica, classica e orientale. Roma.*
- Bašta, J. – Baštová, D. – Bouzek, J. 1989: Die Nachahmung einer attisch rotfigurigen Kylix aus Pilsen-Roudná, Germania 67, 463–476.*
- Bouzek, J. 2007: Keltové našich zemí v evropském kontextu. Praha–Kroměříž.*
- Bouzek, J. – Koutecký, D. 1975: Ein attisches Gefäßfragment aus Böhmen, Germania 53, 157–160.*
- Bouzek, J. – Smrž, Z. 1994: Drei Fragmente attischer Keramik aus Droužkovice in Nordwestböhmen, Germania 72, 581–586.*
- Bubeník, J. 1981: Poznámky k nálezům avarsko-slovanských kování z vrchu Rubína u Podbořan. In: Praehistorica 8, Varia archaeologica 2. Praha, 261–265.*
- Bubeník, J. 1997: Die Besiedlung des südöstlichen Vorfeldes des Berges Rubín in der Burgwallzeit und ihre Chronologie (Ausgrabung in den Jahren 1984–1991), Památky archeologické 88, 56–106.*
- Bubeník, J. 2006: Hradiště Rubín u Podbořan v severozápadních Čechách v raném středověku, Studia mediaevalia pragensia 7, 21–37.*
- Courby, F. 1922: Les Vases Grecs a reliefs. Paris.*
- Droberjar, E. 2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě. Praha.*
- Hausmann, U. 1959: Hellenistische Reliefbecher aus attischen und böotischen Werkstätten. Stuttgart.*
- Hayes, J. W. 1997: Handbook of mediterranean roman pottery. London.*
- Chytráček, M. 2008: Die Nachahmung einer rotfigurigen Trinkschale aus der frühlatènezeitlichen Flachsiedlung von Chržín (Mittelböhmen) und das überregionale Verkehrsnetz der Hallstatt- und Frühlatènezeit in Böhmen, Germania 68, 47–101.*

- Konečný, M. 2003: Česká keramika. Rukověť keramického průmyslu v Čechách 1748–1948. Praha.
- Kybalová, J. 1989: Evropská kamenina. Praha.
- Profantová, N. – Stolz, D. 2006: Chronologie a význam hradiště Rubín u Podbořan ve světle nových raně středověkých nálezů, *Archaeologia historica* 31, 165–180.
- Megaw, J. V. – Megaw, M. R. 2007: Celtic lyres on a Celtic kylix? A further note on the copy of an Attic red figure two-handled cup from Plzeň-Roudná, *Archeologické rozhledy* 59, 799–804.
- Puppo, P. 1995: Le coppe megaresi in Italia. Roma.
- Rotroff, S. I. 1982: Hellenistic pottery: Athenian and imported moldmade bowls. Princeton.
- Sakař, V. 1956: Terra sigillata v českých nálezech, *Památky archeologické* 47, 52–69.
- Sakař, V. 1966: Mladší doba římská v Podkrušnohorské oblasti, *Památky archeologické* 57, 604–648.
- Sakař, V. 1980: Spotřební keramika římských provincií v českých nálezech, *Časopis národního muzea, řada historická* 147, 121–146.
- Sakař, V. 1985: O keramice římských provincií (kromě sigillat), *Zprávy Československé společnosti archeologické* 28, 1–9.
- Sankot, P. 2006: Le passage du Hallstatt final à La Tène ancienne en Bohême. In: D. Vitali (dir.), *Celtes et Gaulois L'Archéologie face à l'Histoire. La Préhistoire des Celtes, Collection Bibracte – 12/2 (Glux-en-Glenne 2006)*, 143–156.
- Sankot, P. 2009: Zum Fundstoff vom Berg Rubín (Nordwestböhmen) und der Bedeutung des Fundorts in der Hallstatt- und Frühlatènezeit, *Archeologické rozhledy* 61, 31–62.
- Trefný, M. 2007: Několik poznámek k některým kostěným a parohovým nálezhům z výšinné polohy Rubín v severozápadních Čechách a z jejího okolí, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 363–371.
- Trefný, M. 2008: Attická červenofigurová keramika z laténského sídliště v Praze-Ruzyni, poloha Jiviny, *Archeologické rozhledy* 60, 114–126.
- Trefný, M. v tisku: K několika sponám z výšinné lokality Rubín v severozápadních Čechách, *Sborník z 10. konference o době popelnicových polí a době halštatské*.
- Trefný, M. – Polišínský, T. 2008: Nové nálezy řecké červenofigurové keramiky a dalších artefaktů souvisejících s jižními vlivy na časně laténském sídlišti v Praze-Pitkovicích, *Archeologie ve středních Čechách* 12, 477–492.

EINIGE BEMERKUNGEN ZUM FUND EINER KERAMISCHEN SCHÜSSEL MIT DER INNEREN RELIEFVERZIERUNG AUS DER SAMMLUNG VOM REGIONALMUSEUM VON K. A. POLÁNEK IN ŽATEC

In der Sammlung vom Regionalmuseum in Žatec ist ein schalenförmiges Gefäß mit der inneren Reliefverzierung deponiert. Es stammt angeblich aus der Umgebung der bedeutenden polykulturellen Höhenlage Rubín in Nordwestböhmen. Da mehrere Importe aus dieser Lage und ihrer Umgebung im Rahmen von unterschiedlichen Perioden der hiesigen urgeschichtlichen und frühmittelalterlichen Besiedlung bekannt sind, wurde diese Schüssel ursprünglich für einen keramischen Import gehalten. Ihr Charakter nähert sich einigen Typen der hellenistischen und römischen Keramik. Aus diesem Grunde wurde ihr Ursprung im Raum des antiken Mittelmeergebiets gesucht. Eine detaillierte Stilanalyse vom Verzierungsmotiv sowie ein Vergleich mit einigen Typen der neuzeitlichen keramischen Produktion zeugen eher vom rezenten Ursprung.

Abb. 1. Die Schüssel mit der inneren pflanzlichen Reliefverzierung aus dem Museum in Žatec

Abb. 2. Den in die getiefte Form gezwängten Teller erzeugte die Firma Schiller & Gerbing aus Podmokly